

Okos-e változtatni az antiszemitizmus definícióján?

Kovács András 2021.05.22 14:10

<https://magyarnarancs.hu/publicisztika/okos-e-valtoztatni-az-antiszemitizmus-definiciojan-238669>

A „Jeruzsálemi nyilatkozat az antiszemitizmusról” című felhívás világosabb és koherensebb meghatározást szeretne.

Kedves Olvasónk!

Ez a cikk a Magyar Narancs 2021. április 22-i számában jelent meg. Most ezt az írást ebből a lapszámunkból széles körben, ingyenesen is hozzáférhetővé tesszük.

Részben azért, mert fontosnak tartjuk, hogy minél többen megismerkedjenek a tartalmával, részben pedig azért, hogy megmutassuk, érdemes a Narancsot megvásárolni is, hiszen minden számban hasonlóan érdekes cikkeket találhatnak – és a lap immár digitálisan is előfizethető, cikkei számítógépen, okostelefonon és tableten is olvashatóak.

A magyarnarancs.hu-n emellett a továbbiakban sem csak fizetőfal mögötti tartalmakat találnak, így mindig érdemes benézni hozzánk.

Visszavárjuk!

A szerk.

Néhány hete több mint kétszáz egyetemi tanár és kutató „Jeruzsálemi nyilatkozat az antiszemitizmusról” (Jerusalem Declaration on Antisemitism – JDA; jeruzsálemi declaration.org) címmel felhívást tett közzé, amely az International Holocaust Remembrance Alliance – (IHRA; holocaustremembrance.com) által kidolgozott és használt, az EU által ajánlott és több kormány által is elfogadott antiszemitizmus-definíció felülvizsgálatára szólít fel.

Az aláírók között vannak a kérdéskör olyan nemzetközileg és Magyarországon is ismert kutatói, mint Aleida Assmann, Omer Bartov, Wolfgang Benz vagy Amos Goldberg. A nyilatkozat deklarált célja az antiszemitizmus világosabb, koherensebb és kiegyensúlyozottabb meghatározása annál, mint amit az IHRA definíció ad.

Az IHRA tizenegy példát sorol fel az antiszemita megnyilatkozásokra, és ezek közül hét Izraellel kapcsolatos. A JDA szerzői szerint ezekkel van a baj.

Úgy vélik, pont az Izraelre és Palesztinára vonatkozó kijelentések értelmezése miatt

szorul felülvizsgálatra a szöveg. Szerintük ez olyan megnyilvánulásokat is antiszemitanak tekint, amelyek nem feltétlenül azok, és ezért az antiszemitizmus bélyegét süti olyanokra, akik nem is antiszemiták, nem a zsidókkal van bajuk, hanem Izraellel és az izraeli politikával.

Néhány ponton a JDA szerzői elfogadják az IHRA definícióját. Szerintük is antiszemita az, aki hagyományos antiszemita sztereotípiákat használ, amikor Izrael államról beszél, aki a zsidókat kollektíve felelősnek tekinti az izraeli politikáért, és aki tagadja Izrael államának létjogosultságát. Az is antiszemita továbbá, aki a zsidóktól elvárja, hogy nyilvánosan elítéljék a cionizmust, és aki azt feltételezi, hogy a zsidók származásuknál fogva lojálisabbak Izraelhez, mint ahhoz az országhoz, amelyben élnek.

Hiányzó szövegértelmezés

Van azonban néhány fontos tárgykör, amelyben az IHRA által antiszemitanak tartott kijelentések a JDA szerint nem tekinthetők antiszemitanak. Ilyen a cionizmus, mint zsidó nacionalizmus elutasítása mind ideológiaként, mind államalkotó elvként. Nem antiszemita szerintük Izrael tényalapú kritikája, függetlenül attól, hogy a tényekből levont következtetések helyesek vagy tévesek, és a megvilágításukra használt történelmi vagy politikai analógiák érvényesek vagy hamisak. Ha valaki azt állítja például, hogy Izrael úgy bánik a palesztinokkal, mint a náci a zsidókkal, az legfeljebb téved, de ettől még nem feltétlenül antiszemita. A nyilatkozat szerint lehet, hogy helytelen, de ugyancsak nem nyilvánvalóan antiszemita a kettős mérce alkalmazása sem, azaz amikor Izraelt olyan elvek alapján ítélik el, amelyeket más esetekben nem érvényesítenek. Végezetül pedig nem antiszemita az Izrael elleni gazdasági és egyéb bojkottra való felszólítás, azt a nyilatkozat teljesen legitim és más esetekben is rendszeresen alkalmazott politikai eszköznek tekinti.

A nyilatkozat kibocsátói tudatosan nem foglalnak állást abban, hogy egyetértenek-e az általuk nem antiszemitanak tekintett álláspontokkal, helyesnek, támogatandóknak tartják-e azokat. Leszögezik, hogy az aláírók ezekben a kérdésekben igencsak eltérő véleményen vannak. Ők csak arra hívják fel a figyelmet – írják –, hogy a nem antiszemita és az antiszemita beszéd között húzódó határ nem azonos az igaz és a téves, a racionálisan érvelő és a kusza beszéd, a mérsékelt és a harsány megnyilatkozások közötti határral.

Izrael kritikája attól, hogy esetleg történelmileg téves, logikailag hibás, igazságtalan, sérelmes vagy egyszerűen buta, még nem feltétlenül antiszemita.

A nyilatkozat elsődleges célja nyilvánvalóan az, hogy **tisztázza az antiszemitizmus vádját alól azokat a többnyire baloldali közszereplőket**, akik univerzalista-humanista, antinacionalista, antirasszista vagy posztkolonialista pozícióból utasítják el egy zsidó állam eszméjét, gyarmatosító aktusnak tekintik a létrejöttét, apartheidnek minősítik a

politikáját, és bojkottra szólítanak fel ellene. És valóban: ha csakis és kizárólag önmagukban az állításokat vizsgáljuk, amelyek ezekből az ideológiai premisszákból következnek, akkor juthatunk arra a következtetésre, hogy ezek – ahogy a nyilatkozat fogalmaz: in and of itself – nem antiszemiták.

A legfőbb probléma ezzel az érveléssel kapcsolatban, hogy a JDA megfogalmazói egyszerűen eldönthető szemantikai kérdésnek tekintik, és ezen az alapon el is döntenek, hogy egy kijelentés antiszemita-e, vagy sem. Pedig ahogy a német fenomenológus, Hans-Georg Gadamer írta, „a szövegek megértése és értelmezése nemcsak a tudomány ügye, hanem nyilvánvalóan hozzátartozik az egész emberi világtapasztalathoz”. Egy mondat szemantikai jelentése eltérhet attól, amit abban a beszédaktusban üzen, amelyben elhangzik. Ha egy szobában egyszer csak azzal fordulok a mellettem ülőhöz, hogy nyitva az ablak, az mást jelent, ha látom, hogy mindjárt lecsap egy szélvihar, és mást, ha arra reagálok, hogy ételszag terjed a konyha felől. Beszélgetőpartnerem meg fogja érteni, hogy az első esetben azt mondom: be kell csukni az ablakot, a másodikban meg azt, hogy nyitva kell hagyni. De ezt már Rejtő Jenő is tudta: „Amikor egy hivatalos személyiség azt kiáltja, hogy »mindenki őrizze meg nyugalma, nincs semmi baj!« – nyomban kitör a pánik.”

Árulkodó számok

A múlt évben részt vettem egy kutatásban, amely tizenhat európai országban vizsgálta az antiszemitizmust. A felmérés során 16 ezer személyes interjú készült, az országos reprezentatív minták tagjai ugyanazokat a kérdéseket válaszolták meg minden országban. A feltett kérdésekkel a közvetlen és leplezetlen zsidóellenesség fokát, a gyakran másodlagos antiszemitizmusnak nevezett holokauszttagadás és -relativizálás gyakoriságát, illetve néhány, gyakran hangoztatott Izrael-ellenes kijelentéssel való egyetértés mértékét mértük. Ebben a harmadik kérdéscsoportban egyrészt olyan állítások elfogadása, illetve elutasítása iránt érdeklődtünk, amelyek a JDA szerint is antiszemiták, mivel a zsidókat kollektíve felelősnek tekintik Izrael politikájáért („Izrael politikája miatt egyre ellenszenvesebbek nekem a zsidók”; „Ha Izrael politikájára gondolok, megértem, hogy miért utálják sokan a zsidókat”). De felvettünk két olyan állítást is a kérdéssorba, amelyek a JDA szerint nem feltétlenül antiszemiták („Izrael palesztinokkal szembeni politikája miatt jogos Izrael nemzetközi bojkottját követelni”; „Amit Izrael a palesztinokkal tesz, ugyanaz, mint amit a náci a zsidókkal tettek”).

Nos, a válaszok elemzése azt mutatta, hogy az antiszemitának minősülő kijelentésekkel való egyetértés erősen korrelál a nem antiszemitának is tekinthető

kijelentésekkel való egyetértéssel, azaz a megkérdezettek szorosán összetartozónak érezték ezeket az állításokat. Az is kiderült, hogy a nyíltan antiszemita csoportjának 72 százaléka nagymértékben egyetértett az Izrael-ellenes kijelentésekkel is, és az ezeket a kijelentéseket határozottan támogatók több mint kétharmada a másik két antiszemitizmus-skálán is az antiszemita közé tartozott. Az Izrael elleni bojkottot támogatók egynegyede kétségkívül nem antiszemita – de háromnegyedük bizony az. Bár a preambulumban a JDA is elfogadja, hogy a kijelentések kódolt jelentését csak kontextusuk alapján lehet feltárni, a definíciós részben erre már kevés figyelmet fordít. Holott a számok azt igazolják, hogy kisebb a tévedés esélye, ha egy bojkottpártiról azt feltételezzük, hogy antiszemita, mintha azt állítjuk, hogy nem az. Nem mindegy, hol...

De van még egy baj ezzel a szöveggel – szinte súlyosabb, mint az előző.

A JDA írói és aláírói teljes mértékben figyelmen kívül hagyják, hogy milyen következményekkel járna javaslataik elfogadása itt, Kelet-Európában.

Ha elfogadjuk, hogy a kontextus figyelembevétele nélkül, egyszerű szemantikai értelmezéssel szabad csak megállapítani, hogy nyilvánosan hangoztatott kijelentések, vélemények antiszemita-e vagy sem, akkor arra a következtetésre kell jutnunk, hogy számos jól ismert vélekedés, amelyeket errefelé rendszeresen az antiszemitizmus gyanúja övez, bizonyosan nem antiszemita. Miért is jelentene antiszemitizmust, ha valaki azt állítja, hogy a magyarok vagy a lengyelek is szenvedtek annyit a világháború idején, mint a zsidók? Hogy – akárcsak a zsidók – Magyarország is a náciizmus áldozatai közé tartozik, és a magyar zsidók deportálásáért a náci Németország a felelős? Hogy ennyi évvel a holokauszt után már ideje lenne levenni ezt a kérdést a napirendről? Hogy Soros György kozmopolita, globalista spekuláns, aki fütyül arra, hogy akciói és tranzakciói nemzeteket döntenek válságba? A JDA által kínált értelmezési keretben ezek a kijelentések lehetnek tévesek, lehetnek történelemhamisítók, a nemzeti nárcizmus produktumai, ostobák és harsányan agresszívek, a politikai manipuláció eszközei – de szemantikailag nem antiszemita. És mivel ez kétségtelenül így van, az effajta vélelmek és vádak felháborodott visszautasítása most már a JDA aláírói, a nemzetközi antiszemitizmus-kutatás korifeusai szerint is teljesen jogos.

A számok azonban mást sugallnak.

Az idézett felmérés eredményei szerint ma Magyarországon az antiszemita 62 százaléka ért egyet azzal, hogy a magyarok legalább annyit szenvedtek a háború alatt, mint a zsidók, és 74 százaléka azzal is, hogy nem kéne már annyit foglalkozni a

holokauszttal. Ugyanezek az arányok a nem antiszemiták között 38 és 26 százalékot tesznek ki. Úgy látszik, a megkérdezettek nagy része – az „emberi világtapasztalat alapján” – valószínűleg tudja, hogy milyen szövegen túli jelentése van a feltett kérdésekre adott válaszában. Elég nagy tehát annak a valószínűsége, hogy azok nagy része, akik ilyen, önmagukban nyilván nem antiszemita nézeteket támogatnak, mégiscsak antiszemiták.

Ismert jelenség ez a látens antiszemitizmus kutatói között. A mai világban sokan tudják, hogy zsidóellenes nézetek hangoztatása nem szalonképes dolog. Ezek az óvatos antiszemiták gyorsan megtanulják, hogy milyen nyelven juttathatják kifejezésre minden rizikó nélkül olyan nézeteiket, amelyekkel szemben, mint tudjuk, zéró a tolerancia. Aki beszél ezt a nyelvet, meg fogja érteni, miről is van szó. Attól tartok, hogy ártalmatlannak nyilvánítani ezt a beszédet csak felgyorsítja majd a tanulási folyamatot.

A szerző szociológus.